DOGMELE ȘI VALORIFICAREA LOR ÎN VIAȚA CREDINCIOȘILOR ORTODOCȘI DIN PERSPECTIVA GÂNDIRII PĂRINTELUI DOMETIE DE LA RÂMET

Stelian Manolache

Abstract: The holy Synode of the Roumanian Orthodox Church has declared year 2015 to be the homage year for the Nowadays Parochy and Monastery Mission as well as the commemorative year of Saint John Chrysostome and the great soul pastors of the eparchies. Under the impact of those valoric steps, the diocesan centers and the faculties of theology across these, have planned several scientific sessions, taking into account the concrete realities of current cultural and social context, as well as the events that have marked the history of our Church. Thus, from various theological points of view, the social-pastoral and moral mission of the Church started to emerge, rising from the sanctifying work of the divine Grace, reflected in the teaching that our ancient Church received from our Savior Jesus Christ and faithfully passed on by His Holy Apostles, the Church Fathers and Patristic writers to this day, observing our Savior's commandment, "Go, teach all the nations, baptizing them in the name of the Father and the Son and the Holy Spirit, teaching them to keep all my commandments. I am with you until the end of time" (Matthew 28, 19-20).

An important role in this process of passing on the Christian teaching and turning the living of it into fact, preached by Jesus Christ, will be fulfilled by the descent of the Holy Spirit upon the Apostles at the Pentecost, a process that would lead, in time, not only to the enrichment of a Christian's personal life in observance of the commandments of God within a world dominated by the sin of disobedience, but will also be a renewing step into spirituality within and through the Church, which will take the faithful to the light of human deification (theosis) by experiencing the eternity in History: "After thy rise from thy grave, O Christ, and by divine elevation to heavenly heights, you sent your glory to those who see God, merciful, renewing the righteous Spirit to thy disciples. To do this, Savior, like a melodious harp, you made known to all, mysteriously, with the divine bow, Your words and order" (Sedealna after Polyeleos, Matins of Pentecost).

In this context, the Faculty of Orthodox Theology "Simion Ștefan" of

Alba-Iulia, has suggested a generous theme of theological approach by means of the symposium The missionary Ethos of the Church in the Postmodern Age, in respect with which we hereby submit a homage paper about the dimension of the valorization of the dogma in the Orthodox believer's lives according to the thought of Dometie Manolache, Father Abbot of the Monastery Râmeț, of this Archdiocese.

Keywords: mission, dogma, faith, God's Grace, the Holy Liturgy, Holy Sacraments, religious services, orthodox spirituality.

1. Preliminarii

Mănăstirea Râmeț a fost, de-a lungul veacurilor, prin duhovniciei săi, *un adevărat far al spiritualității ortodoxe românești*. Acesta va lumina de-a lungul istoriei frământate a neamului românesc din Transilvania, prin nume precum cele ale arhiepiscopului Ghelasie (sec. al XIV-lea) sau ale părintelui Dometie de la Râmeț (1924-1975), misiunea lor social-pastorală și morală, ce vor fi înscrise în Patericul duhovniciei veșnice a Bisericii strămoșești. În ogorul Domnului, părintele Dometie a fost o personalitate aparte, îmbogățind, prin predica și sfatul duhovnicesc, viața spirituală și practică a credincioșilor pornind de la cele *două arme* ale păstorului autentic, *rugăciunea și postul*. Cele *două arme*, prin acțiunea lor, se vor concretiza, în timp, prin îmbogățirea vieții duhovnicești, cât și în viziunea reformatoare administrativă, asupra mănăstirii Râmeț, pe care părintele a (re)zidit-o din temelii, alături de monahia stavroforă Ierusalima Ghibu și întreaga obște monahală, precum și a conducerii parohiilor – Valea Uzii, Pleașa, Olteni -, pe care le-a păstorit cu adâncă smerenie, dar și eficacitate duhovnicească. Această *îmbogățire spiritual-practică*, s-a datorat faptului că părintele Dometie a pus, în centrul misiunii sale, *înduhovnicirea spirituală și practică a cu-mine-cării euharistice zilnice cu Trupul și Sângele Mântuitorului Iisus Hristos*¹, a

¹ Stelian Manolache, *Jertfa euharistică a Bisericii oglindită în viața pilduitor-mărturisitoare a părintelui Dometie de la Râmeț*, în „Eucharist and Martyrdom

comunității credincioșilor mocani, și nu numai, spre dobândirea unei noi vieți creștine și a mântuirii. Nu întâmplător, această activitate pastorală și misionară *va fi pusă sub semnul promovării și valorificării spirituale a moștenirii culturale românești ortodoxe, concretizate prin răspunsul său prompt la solicitările credincioșilor, al catehizării tuturor categoriilor de oameni, precum și al îngrijirii persoanelor bolnave, ajutorării copiilor săraci și orfani, a familiilor tinere aflate în dificultăți financiare, răspuns îmbinat cu o solidă lucrare/activitate administrativă ce va vorbi, peste veacuri, inclusiv, prin proiectul zidirii catedralei Munților Apuseni, proiect definitivat de întâia ucenică a sa, stareța mănăstirii Râmeț, Ierusalima Ghibu.* Ca ucenic al părintelui Arsenie Boca, părintele Dometie – omul casei lui Dumnezeu – a dus mai departe învățătura scripturistică și tradiția marelui duhovnic al Ardealului, moștenită, la rândul lui, de la marii duhovnici ai Athosului, el păstrând acest testament prin *echilibrul permanent între activitatea administrativă și spirituală, adevărată cale domnească* spre sporirea lucrării harului dumnezeiesc în viața practică a credincioșilor. S-a reușit acest lucru, deoarece, pentru părintele Dometie, la loc de cinste s-a aflat Adevărul propovăduit al Mântuitorului nostru Iisus Hristos, ogândit în *valorificarea vieții dogmelor, transpuse în viața practică de zi cu zi a credincioșilor* (Ioan 14,6). Pentru a spori în această lucrare harică a Sfântului Duh în lume și pentru lume, la sfatul bunului său prieten și frate de călugărie, Antonie Plămădeală², fostul Mitropolit al Ardealului, părintele Dometie, ca șef de promoție la Facultatea de Teologie din București, se va înscrie, în anul 1974, la cursurile de doctorat în teologie - secția sistematică - , avându-l ca îndrumător pe părintele profesor Dumitru Stăniloae. Acesta l-a primit cu drag la cursurile sale de doctorat, simpatizându-l încă de când era student, pentru frumusețea și dăruirea jertfelnică a sufletului său în ascultarea de mai

from the Ancient Catacombs to the Communist Prisons, 6-8 mai 2014”, vol. 2, Alba-Iulia, Edit. Reîntregirea, 2014.

² Lumină Lină, *Părintele Dometie, Cuvânt înainte IPS Antonie, Mitropolitul Ardealului*, Edit. Ararat, Bulevardul Carol I, nr. 43, București, pp. 8-12

marii Bisericii și de profesorii de teologie din București, între cei doi stabilindu-se o relație intelectuală și spirituală excepțională de-a lungul întregii lor vieți. Părintele Stăniloae îl va numi, nu întâmplător, admirativ, pe părintele Dometie, după părintele Arsenie Boca, *cucuzelul Ortodoxiei*, o adevărată „pildă credincioșilor cu cuvântul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu curăția” (I Timotei 4, 12). În anul 1975, la cursurile de doctorat, părintele Dometie își va publica, în premieră, în Revista „Studii Teologice”, numărul 3-4 din martie-aprilie 1975, o lucrare eveniment care va reverbera prin actualitatea sa formativ-creștină până în zilele noastre, în zorii postmodernității. Ea se intitula *Dogmele și valorificarea lor în viața credincioșilor ortodocși*.

2. Câteva considerații generale asupra lucrării

Observator fin în depistarea și scoaterea în evidență a adevărului creștin, lucrarea pornește de la abordarea critică a mișcărilor politico-religioase din Occident, pe care le va condamna pentru dezrădăcinarea *fondului autentic de trăire creștină*³. În subtext, părintele Dometie milita, apologetic, *pentru repunerea dogmei la locul ce i se cuvine*, în acțiunea pedagogico-dogmatică a mântuirii, ce are loc *prin și în Unitatea Bisericii* întemeiate de Mântuitorul Iisus Hristos. Scrisă într-o perioadă de convulsii politico-religioase dominate de mișcările neo-penticotise occidentale și a mișcărilor studențești din Franța anului 1968, mișcări ce încurajau *trăirile emoțiilor subiective*⁴, dar și a perioadei de apogeu a propovăduirii comuniste, ce contesta spiritualitatea Bisericii prin viziunea materialist-dialectică, *lucrarea abordează problema delicată a mântuirii subiective pornind de la necesitatea și valorificarea dogmei văzută ca adevăr fundamental trăit al Bisericii, contra-alternativă viabilă atât la punctul de vedere materialist-*

³ Drd. Arhim. Dometie Manolache, *Dogmele și valorificarea lor în viața credincioșilor ortodocși*, în „Studii Teologice”, nr. 3-4, martie-aprilie 1975, p. 232.

⁴ *Ibidem*.

*reducționist al omului nou comunist, cât și al mișcărilor formaliste de trezire spirituală subiectivă din Occident*⁵. Lucrarea a fost structurată în două părți, ce cuprind mai multe subcapitole. În prima parte, lucrarea are un caracter spiritual dogmatic, părintele Dometie abordând: A. Mișcările harismatice din Occident, semn al trebuinței creștinului de azi după trăirea dogmelor; B. Dogmă și trăire în creștinismul Răsăritean și cel Occidental; C. Nevoia naturală a credinciosului de a pătrunde adânc Adevărul Revelat, atât sub aspectul cunoașterii cât și al trăirii lui. În partea a doua, părintele Dometie abordează partea practică social-misionară și liturgică a dogmei pornind de la D. Mijloacele de valorificare și de trăire efectivă a dogmelor în viața credincioșilor ortodocși prin: 1. comuniunea credincioșilor și participarea la Sfânta Liturghie, Sfintele Taine și ierurgii, prin cântări și citiri din scrierile filocalice, prin rugăciunea de obște și particulară. Lucrarea se încheie cu un scurt subcapitol de Concluzii. Pentru susținerea și demonstrarea punctului său de vedere, părintele Dometie va porni, în demersul său, de la Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, de la Sfinții Părinți până la marii profesori de teologie ai timpului său⁶.

⁵ *Ibidem*, p. 233.

⁶ *Sfânta Scriptură*, IBMBOR, Omilia VIII a Sf. Ioan Gură de Aur, P.G. XLVIII, 769; Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Ortodoxia în fața unor fenomene actuale din creștinismul apusean*, în „Ortodoxia”, nr 2, 1974, pp. 339-340; Idem, *Chipul lui Hristos în Biserica răsăriteană: Iisus Hristos Darul și Cuvântul Suprem al lui Dumnezeu*, în „Ortodoxia”, nr. 1, 1973, p. 9; Idem, *Spiritualizarea structurilor Bisericești în epoca actuală și cauzele ei*, în „Ortodoxia”, 1972, nr. 4, pp. 521-522; Dr. Antonie Plămădeală, episcop vicar-patriarhal, *Hans Kung și declarația Mysterium Ecclesiae*, București, 1974, p. 41; Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Despre unele caracteristici ale moralei catolice*, în „Studii de teologie morală”, Sibiu, 1969, p. 199; Prof. Nicolae Chițescu, *Dogma și viața creștină*, în „Studii teologice”, nr. 1-2, 1954, p.47; Profesor Constantin C. Pavel, *Preocupări actuale în domeniul teologiei morale creștine*, în „Studii Teologice”, nr. 3-4, 1973, p. 77; Pr. Prof. Mihai Bulacu, *Cunoașterea lui Dumnezeu prin Ortodoxie*, în „Glasul Bisericii”, nr.9-10, 1973, p. 1054.

3. Câteva considerații particulare asupra perspectivei misionar-dogmatice a lucrării

3. 1. Mișcările harismatice, simptom al crizei spirituale din Occident, dar și semn al trebuinței creștinului după trăirea spirituală a dogmelor

Lucrarea începe prin prezentarea crizei spirituale din lumea creștină Occidentală, ce va reverbera până în zorii postmodernității. Despre această criză părintele Dometie scria profetic, că Biserica Ortodoxă „*trebuie nu numai să se pregătească pentru a fi gata să dialogheze polemic, cu noile forme false ale credinței, dar și să le răspundă adecvat pornind de la tezaurul ei de credință nealterat*”⁷. Dialogul va trebui să pornească în *duhul dragostei față de aproapele*, de la Adevărul dumnezeiesc al iubirii Sfintei Treimi ce, prin Fiul Său Îtrupat, a dus la „restabilirea raportului de iubire între ființa noastră umană și Dumnezeu, între noi și semenii noștri”⁸. Odată cu apariția Bisericii văzute la sărbătoarea Cincizecimii, acest Adevăr va lua forma expresiei dogmatice, care este „în același timp realitate, dar și afectivitate”⁹. Dogmele constituie, după părintele Dometie, „osatura vieții bisericești”¹⁰, „... *expresia unor realități divine care ne întâmpină și care intră în relație cu toți cei ce le acceptă în credință*”¹¹. În Ortodoxie aceasta înseamnă „*dreaptă-credință, cât și dreaptă trăire*”, ea cerând de la credincioșii Bisericii ei să le învețe și să le respecte pe amândouă, deoarece orice deviere de la dreapta învățătură va duce, implicit, și la devierea dreptei trăiri”¹².

⁷ Drd. Arhim. Dometie Manolache, *art. cit.*, p. 232.

⁸ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Chipul lui Hristos în Biserica răsăriteană: Iisus Hristos Darul și Cuvântul Suprem al lui Dumnezeu*, în „Ortodoxia”, nr. 1, 1973, p. 9.

⁹ Idem, *Ortodoxia în fața unor fenomene actuale din creștinismul apusean*, în „Ortodoxia”, nr 2, 1974, pp. 339-340.

¹⁰ Drd. Arhim. Dometie Manolache, *art. cit.*, p. 233.

¹¹ Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Despre unele caracteristici ale moralei catolice*, în „Studii de teologie morală”, Sibiu, 1969, p. 199.

¹² Drd. Arhim. Dometie Manolache, *art. cit.*, p. 233.

Nerespectarea acestui raport complementar a dus, pentru părintele Dometie, la relativizarea credinței și fărâmițarea gândirii creștine în Occident, care nu a mai ținut cont de învățăturile Sfintei Tradiții, cum amintea un Sfântul Ioan Gură de Aur, care avertiza: „Cercetați ideile, nu numai cuvintele așa cum sunt scrise, căci rămânând numai la cuvintele scrise și neînțelegându-le numai pe ele, multe erori sunt posibile”(Omilia VII, P.G., XLVIII, 769). Cu alte cuvinte lumea creștină occidentală „nu s-a silit să vadă îmbinarea ce trebuie să existe între trăire și cunoaștere, între ceea ce se înțelege și ceea ce a rămas mai presus de înțelegere în credință”¹³. Rezultatul se va vedea, în timp, într-o primă fază când s-a ajuns la apariția grupărilor emoționale excentrice de tipul mișcării hyppy care proclamau libertatea amorului liber și a vieții naturale până la grupările revendicativ-social-religioase, precum mișcarea Iisus al revoluției. În faza a doua, în America, aceste mișcări emoționale, odată cu anul 1953 vor duce la apariția mișcării neo-penticotiste, *ce apare, la început, în anglicanism și prezbiteranism ... ca din anul 1960 să ajungă și în mediile protestante din Franța și Germania, iar din anul 1967 să înceapă să se infiltreze în cercurile catolice sub denumirea de mișcarea harismatică de înnoire*¹⁴ a Bisericii. Părintele Dometie observă, cu acrivie, că cele două perspective protestantă și respectiv catolică sunt diferite ca mod de abordare teologică: *”în timp ce protestantismul caută să folosească aceste mișcări pentru relativizarea și ducerea mai departe a conținutului credinței și a deosebirilor dintre Biserici, catolicismul caută să le mențină în cadrul Bisericii și al teologiei, deși laicii catolici, care participă la reunirea acestor mișcări, nu mai prea vor să țină cont de deosebirile confesionale, ci se contaminatează de relativismul protestant”*¹⁵. Urmarea se vede în comportamentul practic religios al „membrilor acestor grupări, care își vor dezvolta, autonom, un dispreț pentru

¹³ *Ibidem*, p. 232.

¹⁴ *Ibidem*, p. 233.

¹⁵ *Ibidem*.

structura Bisericii, pentru doctrină, având o afectivitate religioasă lipsită de o bază doctrinară temeinică”¹⁶, ce a dus la apariția credincioșilor lui Hristos, fără de instituția Bisericii.

3. 2. Dogmă și trăire în creștinismul Răsăritean și cel Occidental

Cum de s-a ajuns aici? După o profundă meditație, părintele Dometie ajunge la concluzia că abordarea insuficientă și reducăționistă a dogmei, ce nu mai este văzută dintr-o triplă perspectivă a sentimentului, voinței și a rațiunii, este piatra de poticnire în lumea creștină occidentală, atât catolică, cât și protestantă. Dacă în Biserica romano-catolică, înainte de 1054 *există o teologie a dogmelor mai mult sau mai puțin comună* cu Răsăritul ortodox, după această dată, prin intermediul papei, văzut ca un *alter altar Hristos, ei vor formula noi dogme care nu sunt descoperite nici trăite de ambianța Bisericii ecumenice și a prelungirii ei în Biserica ortodoxă*¹⁷. Formularea de noi dogme, în catolicism, va porni de la afirmarea generală a unei pluralități în gândirea sistemică doctrinară, datorită libertății de manifestare a Duhului, ce va *implica, potrivit lor, un pluralism dogmatic care va fi greu de distins de relativism*¹⁸. Pentru Ortodoxie, însă, *dogma este neschimbătoare, deși în evoluția ei, până la promulgarea ei, nu se exclude și un progres al acesteia, prin dezbaterile asupra înțelegerii Adevărului divin*¹⁹. Făcând apel la gândirea Sfântului Grigorie de Nissa, pentru a scoate în evidență devierile dogmatice romano-catolice, părintele Dometie amintește apologetic că acest mare scriitor al secolului IV scria: „*Nu cu ideea de hrană ne hrănim, ci cu hrana însăși ... care este Hristos Cel Viu, descoperit în Euharistia Sfintei Liturghii*”, *cu alte cuvinte, prin extrapolare, nu cu dogmele ex-cathedra promulgate de papă în fața altarului de la Roma*²⁰. Mai mult, gândirea catolică, accentuând

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ *Ibidem.*

unilateral reduționist, în funcție de timp, sentimentul, voința și rațiunea omului se va „centra pe o spiritualitate dincolo de definițiile dogmatice sinodale, numai pe o comunicare afectivă la un moment dat, ce nu-și găsește temei din punct de vedere ortodox, aceasta fiind văzută ca religia desăvârșită, ea adresându-se atât gândirii, inimii, voinței, imaginației cât și tuturor puterilor omului deopotrivă”²¹. Pe același ton, părintele Dometie amintește că Ortodoxia, spre deosebire de gândirea catolică, nu și-a convertit și epuizat dogmele în sisteme teologice ... pe care să le opună ca pe niște explicații totale și exclusive ale realității, altor sisteme filozofice și științifice. Ea a fost, este și va fi activă, gata oricând pentru orice jertfă în slujba iubirii de Dumnezeu și de oameni²². Apusul catolic, prin dorința lui de a restabili comuniunea drepte credințe prin accentuarea unilaterală a trăirii credinței efective, după care se vor inspira multele denominațiuni protestante, ce vor căuta să scape de chingile orgoliului speculației teologice, crezând că pot vedea, în trăirea lor subiectivă, punctele esențiale ale credinței creștine. În acest context, mișcările neo-penticoste, în viziunea lor luciferică, vor crede că prin depășirea planurilor definițiilor (dogmatice s.n.), pot realiza adevărata unitatea creștină, ce nu se poate realiza datorită bisericilor istorice care rămân ancorate în definițiile lor de credință²³. În fața acestei provocări, Ortodoxia, deși a fost ferită de astfel de mișcări extremiste, caută să-și protejeze tezaurul învățăturii sale și căldura duhovnicească pe care și-o trage din dogmele ei de credință, comunicată într-o viață liturgică bine definită, prin slujbele și scrierile duhovnicești patristice, atât de mult prețuite și citite. Pentru credința Răsăriteană, dogmele nu au fost și nu vor deveni definiții reci intelectuale, opinii particulare cu dispute speculative, ci au rămas și vor rămâne izvoare de viață afectivă metanoică din

²¹ *Ibidem*, p. 234.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

*unicitatea Sfintei Treimi*²⁴. Pentru creștinul ortodox, scrie părintele Dometie, *cunoașterea și unirea credinciosului cu Dumnezeu nu constă, de aceea, numai în credință, ci și în împlinirea voci și poruncilor lui Dumnezeu prin iubirea jertfelnică dintre Eu-Tu-El. Acesta este sensul luminii cunoașterii și al trăirii dogmelor în Ortodoxie*²⁵.

3. 3. Nevoia naturală a credinciosului de a pătrunde adâncul revelat al dogmei atât sub aspectul cunoașterii, cât și al trăirii lui

Istoria disputelor dogmatice, din punct de vedere duhovnicesc, *apare ca o grijă statornică a Bisericii, de a păstra, posibilitatea înțelegerii corecte a adevărilor dogmatice, atât sub aspectul cunoașterii cât și al trăirii afective pentru nevoile credincioșilor*²⁶. Făcând apel la Sfântul Maxim Mărturisitorul, care vede în iubire cea mai înaltă formă de cunoaștere, părintele Dometie amintea cuvintele acestuia: *cu cât cunoaște cineva mai mult pe Dumnezeu, cu atât îl iubește mai mult, cu cât îl iubește mai mult, cu atât îl cunoaște mai mult*²⁷. Cunoașterea și iubirea se împletesc armonios, din această perspectivă în Ortodoxie, ele culminând prin trăirea învățăturilor de credință dogmatice. Întreaga misiune a Mântuitorului a fost, nu numai, de a fi Învățător de Adevăr, ci și Cale de viață, concretizată în iubirea citirii cuprinsului Sfintelor Evanghelii și a epistolelor apostolice, prin Sfintele slujbe, dar și a cunoașterii, pătrunderii și trăirii adevărilor revelate, datorită mărturiei garantate de prezența Sfântului Duh din și în Biserică²⁸. Între dogma mărturisită de Biserică și între roadele Bisericii pe care ea le produce în sufletele credincioșilor, scrie părintele Dometie, este o legătură atât de mare,

²⁴ Pr. Prof Mihai Bulacu, *Cunoașterea lui Dumnezeu prin Ortodoxie*, în „Glasul Bisericii”, nr.9-10, 1973, p. 1054.

²⁵ Drd. Arhim. Dometie Manolache, *art. cit.*, p. 234.

²⁶ *Ibidem*, p. 235.

²⁷ Alexandru Augustin Bidean, *Adevăr și trăire religioasă*, în „Studii Teologice”, nr. 7-8, 1973, p. 512.

²⁸ *Ibidem*.

încât, *nici unuia dintre credincioșii Bisericii Ortodoxe nu i-a trecut, de aceea, prin gând să despartă Învățătura de Viață, Învățătura fără viață fiind ca mișcarea curelei pe o roată scoasă din angrenajul mașinii, iar viață fără învățătură fiind ca frunza sau ca nisipul în furtună*²⁹. Ținând cont de aceste nevoi ale credincioșilor, Biserica, sublinează părintele Dometie, *a adăugat, cu timpul, noi mijloace de a face mai concrete și mai simțite de inimă adevărurile revelate, prin iconografie, prin măreția slujbelor bisericești, în care s-a înveșmântat misterul liturgic, pentru ca astfel, pe cale intuitivă să se treacă de la înțelegerea armoniilor universului creat, la frumusețea lumii necreate. Cu alte cuvinte, dogma a devenit o cunoaștere trăită*³⁰.

În Occident, datorită separației dintre iubire și cunoaștere, scrie părintele, s-a ajuns ca unii teologi să pună când dragostea mai sus, când cunoașterea rațiunii, de unde apariția atâtor mișcări și grupări religioase. Pentru el răspunsul Ortodoxiei *nu este o simplă cunoaștere speculativă teoretică, ci e vorba de ceva mult mai adânc și cuprinzător, este vorba de posesiunea totală a lui Dumnezeu*³¹. Cunoașterea și trăirea sănătoasă a adevărilor revelate prin dogme ajută la adâncirea progresivă a înțelesului lor depășind unilateralismul cunoașterii fără iubire și a iubirii fără cunoaștere sau a *formalismului fals și sec*. Pentru Biserica ortodoxă, scrie părintele Dometie, de aceea, *nu există alt mod de mântuire decât cel asigurat de trăirea cu Hristos în Biserică, conform normelor exprimate de dogme ... cine se abate de la normele dogmatice se abate de la calea mântuirii, se abate de la esența adevăratei evlavii care constă din Învățătura Dreaptă și faptele bune*³².

²⁹ Prof. Nicolae Chițescu, *Condițiile însușirii mântuirii*, în „Studii Teologice”, nr. 1-2, 1950, p. 17.

³⁰ Drd. Arhim. Dometie Manolache, *art. cit.*, p. 236.

³¹ *Ibidem*.

³² Dumitru Stăniloae, *Noțiunea dogmei*, în „Studii teologice”, nr. 9-10, 1964, p. 540.

3. 4. Mijloacele de valorificare și de trăire efectivă a dogmelor în viața credincioșilor ortodocși

A. Comuniunea credincioșilor. Punerea în practică a adevărilor revelate a dogmelor, *înseamnă colaborarea integrală a tuturor funcțiunilor sufletești de la gândire, sentiment, voință, toate fiind unite prin puterea iubirii jertfelnice în comuniunea credincioșilor, pe de o parte, între credincioși și preot și a tuturor cu Dumnezeu, care este treapta cea mai înaltă a comunității creștine*³³. Trăirea dimensiunii cunoașterii și a iubirii Unicului Adevăr va duce la adevărata fericire a credinciosului, ea nerealizându-se decât în duhul de comuniune al credincioșilor, care devin frați unii cu alții în credință, iar pe de altă parte frați cu păstorul lor, preotul ortodox: *numai în comuniunea largă a întregii Biserici sau parohii se activează dragostea creștină. Numai în ea se îmbogățește și se întărește fiecare creștin cu darurile și experiențele celorlalți*³⁴ dar și cu darurile oferite de Dumnezeu prin intermediul preotului în cadrul sfintelor slujbe. Astfel răspunsurile ce se dau în comun în timpul slujbelor, împărtășirea din același Sfânt Potir cu preotul, dialogul de suflet din cadrul Sfintei Spovedanii, precum și celelalte Sfinte Taine și ierurgii, conduc la o comuniune de simțire comunitară deplină. Aceasta pentru că cultul ortodox, în structura lui, cuprinde *momente și acțiuni de cea mai înaltă tensiune sufletească ce unește cerul cu pământul ... această comuniune afectivă cuprinzându-i, inclusiv, pe cei repausați prin cultul Sfinților și rugăciunile pentru morți ce țin vie afecțiunea și responsabilitatea nu numai între cei vii ... ci și între ei și cei ce au fost înainte*³⁵.

B. Sfânta Liturghie. Ca și mijloc de pastorație, Sfânta Liturghie nu este o slujba ca oricare alta, ci Slujba Slujbelor, ea adresându-se tuturor funcțiunilor sufletești ale credincioșilor și demonstrând, în fapt, că în Răsărit verbul *a învăța* capătă sensul *de a edifica: esența*

³³ Drd. Arhim. Dometie Manolache, *art. cit.*, p. 237.

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ *Ibidem.*

*gândirii și trăirii profund ortodoxe, poate fi înțeleasă numai aici, când credinciosul vede desfășurându-se, în chip tainic, dar real, întreaga lucrare de mântuire a Domnului Iisus Hristos prin momente și acțiuni de cea mai înaltă tensiune sufletească, prin drama ce se desfășoară de-a lungul celor două părți constitutive ale acesteia*³⁶. Ca pentru toți slujitorii Bisericii, pentru părintele Dometie, *Jertfa de pe Cruce a Mântuitorului a fost centrul activității Sale Răscumpărătoare și totodată faptul cel mai de seamă din istoria mântuirii lumii, prin Sfânta Liturghie actualizându-se această Jertfă ... care este pusă în miezul întregului cult ortodox*³⁷. Prin Sfânta Liturghie, lumea cerească se lasă în jos în întunecimea lumii ... Dumnezeu întorcându-se prin Slujba Slujbelor, în sufletul omului pe care îl sfințește, îl transfigurează și îl îndumnezeiește³⁸. Voind să redea, în cuvinte omenești, acest proces de înaltă simțire duhovnicească, părintele Dometie va apela la cuvintele Sfântului Maxim Mărturisitorul care exclama: „Vino Cuvinte al lui Dumnezeu, vrednic de laudă; dă-ne revelația cuvintelor Tale pe măsura puterilor noastre și ridicând grosimea vălului, arată-ne Hristoase, frumusețea lucrurilor inteligibile”³⁹. Astfel, pentru părintele Dometie *Sfânta Liturghie a fost și este cel mai de seamă mijloc de valorificare și de trăire efectivă a dogmelor: ea a trăit dogmele în slujbele bisericești și dogmatica obișnuită a fost Sfânta Liturghie*⁴⁰.

C. Sfintele Taine și ierurgiile. Transfigurarea lumii, ce are ca scop final mântuirea, este pentru părintele Dometie un proces teandric, *un act în care Dumnezeu și omul credincios colaborează, Sfintele Taine și ierurgiile fiind semnul văzut al acestei colaborări, în care Dumnezeu dă Harul său, iar cel ce crede îl primește*⁴¹. În acest

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Ene Braniște, *Liturghia Ortodoxă*(manuscris), fascicola IV, p. 367.

³⁸ Drd. Arhim. Dometie Manolache, *art. cit.*, p. 238.

³⁹ Drd Ieromonah Veniamin Micle, *Cuvântul lui Dumnezeu și Sfintele Taine în Biserica Ortodoxă*, în „Ortodoxia”, 1972, pp. 553-554.

⁴⁰ Prof. Nicolae Chițescu, *art. cit.*, p. 17.

⁴¹ Drd. Arhim. Dometie Manolache, *art. cit.*, p. 239.

context, toate Tainele nu trebuie să fie socotite, amintește părintele Dometie, *cuvinte și ceremonii magice, ci o expresie a credinței Bisericii prin care ea împărtășește și-și propune să împărtășească harul special al fiecărei Taine*⁴². Astfel, Biserica va fi prezentă, în toate actele din viața credincioșilor, prin lucrările și acțiunile harice, ea binecuvântând și sfințind, încurajând, mângâind și tămăduind bolile trupești și sufletești ale credincioșilor. Sfintele Taine sunt mijloace puternice de valorificare și de trăire afectivă a dogmelor. Primele Taine - Botezul, Mirungerea și Sfinta Împărtășanie - oferă, celui care le primește, tot ceea ce este necesar pentru dezvoltarea vieții, pentru sănătatea sufletului și a trupului și dobândirii vieții veșnice. Ele dau *puterea pentru tot drumul duhovnicesc ... dacă actualizează această putere a veșniciei prin eforturi conștiente, adică pentru cele trei stadii ale acestui drum: curățirea, luminarea și desăvârșirea*⁴³. Astfel, prin prima Taină, cea a Botezului, cel afundat în apă se renaște spiritual ... fiind altoit în butucul viei care este Hristos și devenind mlădiță ce se hrănește din sevele vieții Lui divine, după Chipul lui Hristos. În conformitate cu învățătura Bisericii, părintele Dometie amintește că dacă Botezul *este taina nașterii din nou, mirungerea este Taina creșterii în viața spirituală, prin care cel botezat primește darurile Sfântului Duh, spre creștere și sporire, în viața cea nouă de trăire cu Iisus Hristos*⁴⁴. Cuminecătura, care se dă ulterior după Sfântul Botez, va deveni *hrana Vieții celei noi, după cuvintele Domnului: „Cel ce mănâncă Trupul meu și bea sângele Meu, petrece întru Mine și Eu întru el”* (Ioan 6, 56). Hrana vieții celei noi, însă, îl unește pe noul botezat nu numai cu Hristos, ci ... *cu cei mulți ajungând un trup - că toți ne împărtășim dintr-o Pâine* (I Cor. 10,17), ea devenind *Taina unității tuturor credincioșilor*. Sfânta Taină a spovedaniei împărtășește primitorului ei, harul iertării păcatelor săvârșite după Botez și împăcarea cu Dumnezeu. Ea este socotită, de părintele Dometie, *ca Taina minunatei pedagogii divine*

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Valoarea morală a Sfintelor Taine*, în „Studii de teologie morală”, Sibiu, 1969, p. 280.

⁴⁴ Drd. Arhim. Dometie Manolache, *art. cit.*, p. 239.

... o convorbire dintre duhovnic și penitent, o necesitate spirituală pentru credinciosul de azi, ca și pentru cel din trecut⁴⁵. Taina Sfântului Maslu, prin puterea Harului dumnezeiesc, se revarsă pentru vindecarea celui bolnav, cât și pentru iertarea păcatelor lui. Prin Taina Preoției și Taina Nunții, prin rosturile speciale puse în slujba comunității, sunt pline de trăirea adevărilor dogmatice. Prin a doua se întemeiază familia creștină, ce stă la temelia multor virtuți creștine, iar prin prima se consfințește *nunta duhovnicească*, prin care preotul sau episcopul devine mire al parohiei sau eparhiei sale care îi este mireasă. Ierurgiile sunt și ele un mijloc puternic de valorificare și de trăire a dogmelor, prin ele credincioșii dobândind noi puteri morale, de înnoire duhovnicească, de luptă împotriva păcatului și de propășire în virtute.

D. Cântări și citiri din scrierile bisericești și filocalice. În Biserica Ortodoxă, scrie părintele Dometie, *acestea sunt adecvate realităților trupești și sufletești ale credinciosului*. Prin psalmodiere sau *tovărășia laolaltă a glasului*⁴⁶, credincioșii sunt adunați laolaltă, într-un singur glas de cor pentru cele 7 Laude bisericești, ele fiind cele mai rodnice mijloace de apărare în fața atacurilor celor ce vor să facă prozeliți din rândurile ortodocșilor. În Biserica strămoșească, *Laudele, cântările și imnele acatiste sunt alcătuite pe bază de dogme, nu prin cântări în afară de dogme*⁴⁷.

E. Rugăciunea de obște și particulară. Modul cel mai sublim al adevărilor dogmatice, și-l manifestă credinciosul, însă, prin rugăciune care este *ridicarea minții și voi! noastre către Dumnezeu ... cel ce iubește pe Dumnezeu de-a pururi stă de vorbă cu El, cum stă cu un tată ce alungă orice gând pătimăș*⁴⁸. În acest dialog, cea mai de seamă roadă a rugăciunii este dumnezeiasca dragoste, care nu este din lumea aceasta. Împropriindu-și cuvintele Sfântului Simeon Noul Teolog, părintele Dometie exclamă împreună cu acesta laudativ „O,

⁴⁵ Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *art. cit.*, p. 280.

⁴⁶ Drd. Arhim. Dometie Manolache, *art. cit.*, p. 240.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

Sfântă dragoste, cel ce nu te cunoaște nu a putut gusta dulceața facerilor tale de bine pe care numai experiența trăită ne-o descoperă, căci Tu ești împlinirea Legii ... puterea mucenicilor; însuflătorul părinților și desăvârșirea tuturor sfinților”(Omilia LIII, 2).

Concluzii

Din lucrarea expusă în cadrul cursurilor de doctorat, părintele Dometie va trage trei concluzii importante:

1. În Biserica Răsăriteană există o mulțime de mijloace de valorificare și de trăire afectivă a dogmelor în viața credincioșilor, începând de la Sfânta Liturghie și terminând cu rugăciunea de obște și particulară.

2. Biserica Ortodoxă este împotriva elementului religios trăit în afara cadrului dogmelor și cunoașterii adevărate, mântuirea subiectivă neputându-se lăsa pe seama diferitelor emoții ale credinciosului, de unde cheia pastorației individuale este limpezirea ortodoxă a problemelor pe care le ridică religia subiectivă și formația religioasă personală a ortodocșilor.

3. Pentru învățătura ortodoxă, trăirea religioasă subiectivă, va cuprinde credinciosul în întreaga sa unitate psihico-fizică, păstrarea echilibrului între emoțiile inimii și viziunea integrală a credinței ducând la trăirea sănătoasă a credinței, prin valorificarea desăvârșită a adevărilor revelate din dogme.

Bibliografie

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2004.
2. Bidean, Alexandru Augustin, *Adevăr și trăire religioasă*, în „Studii Teologice”, nr. 7-8, 1973, p. 512.
3. Braniște, Ene, *Liturghia Ortodoxă* (manuscris), fascicola IV.
4. Bulacu, Mihai, *Cunoașterea lui Dumnezeu prin Ortodoxie*, în „Glasul Bisericii”, nr. 9-10, 1973, p. 1054.

5. Chițescu, Nicolae, *Condițiile însușirii mântuirii*, în „Studii Teologice”, nr. 1-2, 1950, p. 17.
6. Idem, *Dogma și viața creștină*, în „Studii teologice”, nr. 1-2, 1954, p. 47.
7. Lumină Lină, *Părintele Dometie, Cuvânt înainte IPS Antonie, Mitropolitul Ardealului*, ed Ararat, Bulevardul Carol I, nr. 43, București,
8. Manolache, Dometie, *Dogmele și valorificarea lor în viața credincioșilor ortodocși*, în „Studii Teologice”, nr. 3-4, martie-aprilie, 1975, pp. 232-240.
9. Manolache, Stelian, *Jertfa euharistică a Bisericii oglindită în viața pilduitor-mărturisitoare a părintelui Dometie de la Râmeț*, apărută în „Eucharist and Martyrdom from the Ancient Catacombs to the Communist Prisons, 6-8 mai 2014”, vol. 2, Alba-Iulia, Edit. Reîntregirea, 2014.
10. Micle, Veniamin, *Cuvântul lui Dumnezeu și Sfintele Taine în Biserica Ortodoxă*, în „Ortodoxia”, 1972, pp. 553-554.
11. Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Despre unele caracteristici ale moralei catolice*, în „Studii de teologie morală”, Sibiu, 1969; p. 199.
12. Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Valoarea morală a Sfintelor Taine*, în „Studii de teologie morală”, Sibiu, 1969, p. 280.
13. Pavel, Constantin C., *Preocupări actuale în domeniul teologiei morale creștine*, în „Studii Teologice”, nr. 3-4, 1973, p. 77.
14. Plămădeală, Antonie, *Hans Kung și declarația Mysteriorum Ecclesiae*, București, 1974.
15. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia a VIII a*, în P.G. XLVIII, 769.
16. Stăniloae, Dumitru, *Chipul lui Hristos în Biserica răsăriteană: Iisus Hristos Darul și Cuvântul Suprem al lui Dumnezeu*, în „Ortodoxia”, nr. 1, 1973, p. 9.
17. Stăniloae, Dumitru, *Ortodoxia în fața unor fenomene actuale din creștinismul apusean*, în „Ortodoxia”, 1974, nr. 2, pp. 339-340.
18. Stăniloae, Dumitru, *Spiritualizarea structurilor Bisericești în epoca actuală și cauzele ei*, în „Ortodoxia”, 1972, nr. 4, pp. 521-522.